

МІНІСТЕРСТВО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В.В.ДОКУЧАЄВА

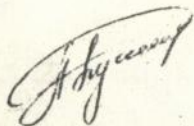
На правах рукопису

БЕЖАЛО Анатолія Якович

УДК: 631.115.17:633

ОРЕНДА ТА ОРЕНДНІ ВІДНОСИНИ В РОСЛИВНИЦТВІ
/НА ПРИКЛАДІ КОЛГОСПІВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ/

08.00.05 - економіка, планування, організація
управління нар. дном господарством і його га-
лузям: /сільське господарство/

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Х а р к і в - 1993

АВ 28.263

ЛНБ України ім. В. Стефаника

00810601 (G)

Роботу виконано в Харківському державному аграрному університеті імені В.В.Докучаєва

Наукові керівники:

кандидат економічних наук, професор МАКЕДОНСЬКИЙ Анатолій Васильович

доктор економічних наук, професор ЯЛІНІН Дмитро Юхимович

Офіційні опоненти:

Член-кореспондент УААН, доктор економічних наук, АМБРОСОВ Володимир Якович

кандидат економічних наук, доцент ХОЛОДОВ Валерій Миколайович

Провідне підприємство:

Сумський сільськогосподарський інститут

Захист відбудеться "12" листопада 1993 року о 12-годині на засіданні спеціалізованої ради К 120.21.01 при Харківському державному аграрному університеті ім.В.В.Докучаєва за адресою:

312131, Харків, д/в "Комуніст - 1", учбове містечко ХДАУ.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Харківського державного аграрного університету ім.В.В.Докучаєва.

Автореферат розіслано "12" жовтня 1993р.

Вчений секретар спеціалізованої ради

А.В.Македонський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Обов'язковою умовою соціально-економічного розвитку України є підвищення ефективності агропромислового сектору. Дослідження цієї мети на сучасному етапі обґрунтовано пов'язується з кардинальною перебудовою економічних відносин. Значне місце в цій перебудові посідає основний економічний метод - госпрозрахунок. Сьогодні подальше його вдосконалення бачиться в забезпеченні його життєстійкості та ефективності впливу на економіку підприємства зсередини. Досягти цього можна за рахунок приведення в дію внутрішніх стимулів саморозвитку господарства, за рахунок доведення принципів госпрозрахунку до кожного внутрішньогосподарського підрозділу та робочого місця. Мова йде про впровадження повного господарського розрахунку та самофінансування на внутрішньогосподарському рівні, тобто про переведення на повний госпрозрахунок всіх підрозділів, ланок та служб господарства.

Однак справжній госпрозрахунок та самофінансування на внутрішньогосподарському рівні не можливі без застосування товарно-грошових відносин, зокрема без переходу підрозділів на орендне користування основними засобами і на відносини куплі-продажу по використанню оборотних засобів. Перебудова економічних відносин на селі на основі оренди здатна збудити у селянина щуття господаря, поєднати у ньому керівника і підлеглого, підвищити зацікавленість в сумлінній праці, досягти росту виробництва продукції, поліпшити її якість, знизити витрати, економічно використовувати ресурси.

Оренда в колишньому СРСР почалася з весни 1921 року /із введенням непу/, але проіснувала недовго і на початку 30-х років була скасована. Знову почала з'являтися в умовах радикальної економічної реформи, розпочатої у 1985 р. Масовий перехід підприємств на орендний підрид припадає на кінець 1988 року. В зв'язку з недостатністю розробок з теорії внутрішньогосподарської оренди, обмеженістю досвіду використання орендних відносин зростає роль та значення аналізу перших результатів і поглибленої розробки теоретичних, методичних та прикладних основ оренди і орендних відносин в сільськогосподарських підприємствах, зокрема в рослинництві. До того ж, в умовах ринкових відносин, при постійній

зміні цін на продукцію сільського господарства з'являється необхідність вдосконалення внутрішньогосподарського ціноутворення, пошуку оптимальних рішень в організації внутрішньогосподарських відносин. Все це і визначило актуальність виконаного нами дослідження.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження було визначення економічної ефективності орендного підраду в рослинництві та розробка пропозицій щодо його вдосконалення. Згідно із загальною метою, були поставлені такі завдання:

- вивчити існуючі форми внутрішньогосподарських орендних відносин, принципи визначення внутрішньогосподарських розрахункових цін та орендної плати;
- визначити економічну ефективність застосування орендного підраду в колгоспах Харківської області;
- узагальнити досвід окремих колгоспів з організації внутрішньогосподарського орендного підраду;
- обґрунтувати економічний механізм регулювання орендних відносин;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення орендних відносин в сільськогосподарських підприємствах в умовах ринку.

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження були питання теорії та практики внутрішньогосподарських орендних відносин. За об'єкт дослідження було взято колгоспи Ізківського, Лозівського, Балаклійського та Варв'янківського районів Харківської області.

Методика дослідження. Теоретичною та методичною основою дослідження були роботи учених економістів-аграрників, рекомендації науково-дослідних організацій, Закони України, директивні матеріали управлінських сільськогосподарських органів.

При вирішенні конкретних питань застосовувались такі способи та прийоми економічних досліджень: монографічний, абстрактно-логічний, порівняльного аналізу, економіко-математичний, кореляційно-регресійного аналізу з використанням ЕОМ та ін.

Практичні розрахунки проведено на основі звітності колгоспів, зведених звітних даних по районах, довідкових видань. Було використано також матеріали економічної оцінки земель, виконані Харківським філіалом інституту "Укроемпроект".

Наукова новизна дослідження. Полягає в розкритті суті

та змісту механізму внутрішньогосподарської оренди, в аналізі існуючих методик визначення розрахункових цін на продукцію та орендної плати, у визначенні впливу орендного підряду на ефективність галузі рослинництва Ізківського, Лозівського, Балаклійського та Барвінківського районів, в обґрунтуванні найбільш прийнятних підходів до визначення чисельності підрядних колективів у рослинництві, до планування врожайності та нормативів затрат на виробництво продукції, в розробці моделі внутрішньогосподарської орендного підряду з використанням реалізаційних цін.

Проведені дослідження дозродяють винести на захист і кі положення:

- використання товарно-грошових відносин на внутрішньогосподарському рівні як умова підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва;

- необхідність кардинального удосконалення існуючих методик визначення розрахункових цін на продукцію, які можна застосовувати тільки в умовах стійких закупівельних, оптових та роздрібних цін, а в умовах ринкових відносин вони заважають госпрозрахунковим колективам самостійно вести розширене виробництво;

- відсутність прямого зв'язку між впровадженням внутрішньогосподарської орендного підряду /з використанням розрахункових цін на продукцію, які визначаються за плановими нормативами прямих затрат та пл чово-обліковими цінами на сировину і матеріали/ і підвищенням ефективності галузі;

- визначення оптимальної чисельності підрядних колективів у рослинництві з урахуванням технології проведення робіт, наявності сільськогосподарської техніки та робочої сили, щоденної потреби в них, ступеня їх використання;

- модель внутрішньогосподарської оренди в рослинництві з використанням реалізаційних цін /закупівельних, роздрібних, на колгоспному ринку/, з наданням первинним підрозділам повної господарської самостійності, із встановленням між ними товарно-грошових відносин.

Практична цінність роботи. Аналізом ефективності орендного підряду в колгоспах Ізківського, Лозівського, Балаклійського та Барвінківського районів доведено недосконалість застосовуваних форм орендних відносин. Запропоновано оптимальні варіанти

розрахунку кількості підрядних колективів. Розроблено методику планування врожайності та методику обчислення нормативів витрат на виробництво продукції. Розроблено модель внутрішньогосподарських орендних відносин в рослинництві із застосуванням реалізаційних цін.

Результати досліджень можуть бути використані в практичній роботі колгоспів та радгоспів області.

Апробація роботи. Автором впроваджені орендні відносини в рослинництві колгоспів "Рассвет" та "Дружба" Барвінківського району Харківської області. Річний економічний ефект від впровадження склав 684 тис.крб. /довідка про впровадження є в дисертації/. Результати досліджень доповідались на щорічних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Харківського ДДУ ім.В.В.Докучаєва /1990-1992 рр./, розглядались на засіданні працівників економічних служб колгоспів і радгоспів Барвінківського району. Основні положення дисертації опубліковані у трьох друкованих працях.

Обсяг роботи. Дисертація викладена на 191 сторінці машинописного тексту, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури із 190 найменувань, двох додатків, містить 28 таблиць, 11 малюнків, з актами про впровадження результатів досліджень у виробництво.

З М І С Т Р О Б О Т И

У вступі обґрунтовується актуальність теми, розкриваються мета і завдання дослідження, наводяться основні положення роботи, які пропонуються до захисту.

В першому розділі "Історична постановка питання" розглянуто, як змінювались відносини власності на різних етапах становлення і розвитку Радянської влади, як відбувалось відчуження безпосереднього трудівника від землі, засобів виробництва і результатів праці. Проаналізовано різні форми існуючих внутрішньогосподарських орендних відносин, методики визначення розрахункових цін на продукцію, розмірів орендної плати та форм її видучення в орендарів. Відзначено, що при організації внутрішньогосподарських орендних відносин найбільш доцільним є використання реально діючих закупівельних, ринкових, договірних цін і відповідного економічного механізму взаємовідносин підрозділів між собою та

державою.

В другому розділі "Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва" розглянуто суть ефективності вирощування та систему показників, які її характеризують. Відзначено, що для аналізу ефективності орендного підприємства можливе застосування таких показників, як виробництво валової продукції на 100 крб. виробничих затрат, товарної продукції, валового та чистого доходу.

Ці показники ефективності порівнювались в динаміці - до впровадження і після впровадження орендного підприємства, до того ж темпи росту по господарству обов'язково порівнювались з темпами росту по району. Використовуючи таку методику, ми зробили спробу проаналізувати ефективність застосування колективного та внутрішньогосподарського орендного підприємства в рослинництві досліджуваних колгоспів. Для порівняння було взято періоди 1981-1984 рр. /без застосування підприємства/, 1985-1988 рр. /застосування колективного підприємства/ та 1989-1990 рр. /застосування орендного підприємства/. Аналіз динаміки виробництва валової продукції рослинництва /в порівняльних цінах 1963 р./ в розрахунку на 100 крб. виробничих затрат показав, що в період застосування орендного підприємства показник ефективності значно зріс тільки в одному з аналізованих господарств - у колгоспі "Прогрес" Ізківського району /табл. 1/. Але це не можна зв'язувати тільки з впровадженням орендного підприємства, оскільки в цьому господарстві в 1988 р. було змінено керівника. Найімовірніше, ця обставина стала причиною такої різкої зміни. В інших господарствах рівень ефективності або нижче, або ж не набагато перевищує аналогічний показник 1985-1988 рр. До того ж, темпи росту або зниження окупності затрат по господарствах, які застосовують орендні відносини, дуже мало відрізняються від середньорайонних показників.

Аналізуючи динаміку валового і чистого доходу та товарної продукції в розрахунку на 100 крб. виробничих затрат, також доходимо висновку про невисоку ефективність застосування і колективного, і орендного підприємства.

Для аналізу ефективності внутрішньогосподарського орендного підприємства було застосовано один з методів математичної статистики - кореляційно-регресійний аналіз. За фактори, які визначають рівень ефективності галузі рослинництва було прийнято:

І. Зміна показників виробництва валової продукції рослинництва на 100 крб. виробничих затрат /в порівняльних цінах 1983 р./

Колгоспи, райони	Виробництво валової продукції рослинництва в розрахунку на 100 крб. виробничих витрат /в порівняльних цінах 1983 р./, крб.				
	1961- 1984	1965- 1988	1989- 1990	1965- 1988 рр. в % до 1981- 1984 рр.	1989- 1990 рр. в % до 1985- 1988 рр.
Імені Свердлова	153	155	158	103,3	101,9
"Україна"	192	143	146	74,5	102,1
"Родіна"	163	148	141	80,9	95,3
Імені Войкова	162	136	140	74,7	102,9
Імені Калініна	137	153	139	81,8	90,8
По Лозівському району	172	150	151	87,2	100,7
"Красний Оскіл"	147	137	142	93,2	103,6
"Чистоводівський"	171	188	161	109,9	96,3
Імені Кірова	166	173	155	93,0	89,6
Імені Шевченко	145	176	177	121,4	100,6
"Прогрес"	181	154	177	85,1	114,9
"Україна"	158	205	172	129,8	83,9
По Ізясському району	174	180	166	103,1	92,2
"Рассвет"	250	168	173	67,2	103,0
По Барвінківському району	233	181	177	77,7	97,8
Імені Брунає	154	196	96	127,3	49,0
По Балаклійському району	155	187	163	120,6	97,9

якість землі / x_1 /, вартість основних виробничих фондів рослинництва на 100 га ріллі / x_2 /, матеріальні затрати без амортизаційних відрахувань в розрахунку на 100 га ріллі / x_3 /, затрати праці в розрахунку на 100 га ріллі / x_4 /.

За результативний показник було прийнято розмір виробництва валової продукції рослинництва в порівняльних цінах 1983 р. на 100 га ріллі. для

розрахунків використані показники 28 колгоспів Лозівського та Белакліського районів Харківської області за 10 років /1981-1990 рр./.

В результаті статистичної обробки даних на ЕОМ СС-1061 за програмою *REGRAN* було одержано таку виробничу функцію:

$$y = 43,095 - 0,4148x_1 + 0,1914x_2 + 0,8988x_3 + 1,387x_4.$$

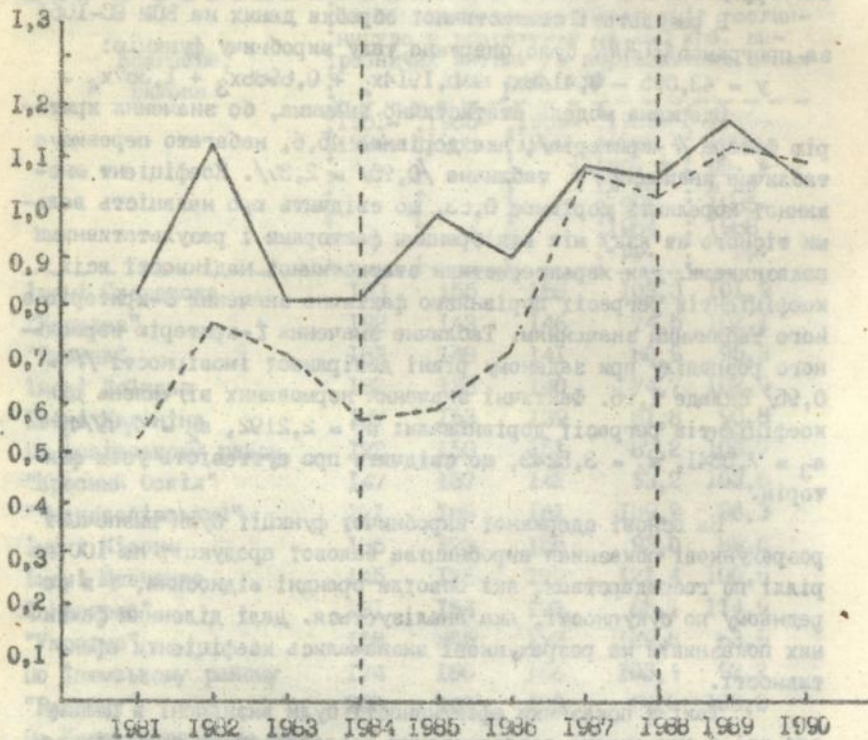
Одержана модель статистично значима, бо значення критерію Фішера /*F*-критерію/, яке дорівнює 45,6, набагато перевищує табличне значення /*F* табличне /0,95/ = 2,37/. Коефіцієнт множинної кореляції дорівнює 0,63, що свідчить про наявність велими тісного зв'язку між відібраними факторами і результативними показниками. Для характеристики статистичної надійності всіх коефіцієнтів регресії порівняємо фактичне значення *t*-критерію з його табличним значенням. Табличне значення *t*-критерію нормального розподілу при заданому рівні довірливої імовірності /*F* = 0,95/ складе 1,96. Фактичні значення нормованих відхилень для коефіцієнтів регресії дорівнювали: $a_1 = 2,2192$, $a_2 = 4,4974$, $a_3 = 7,5541$, $a_4 = 3,5243$, що свідчить про суттєвість усіх факторів.

На основі одержаної виробничої функції були визначені розрахункові показники виробництва валової продукції на 100 га ріллі по господарствах, які освоїли орендні відносини, і в середньому по сукупності, яка аналізується. Далі діленням фактичних показників на розрахункові визначались коефіцієнти ефективності.

Такі ж показники ефективності були визначені в цілому для всієї сукупності досліджуваних господарств по середніх величинах, які включаються у модель факторів, а також окремо для господарств, які аналізуються.

На основі даних показників по кожному колгоспові було побудовано графік, який відображає динаміку ефективності рослинництва по цьому господарству /суцільна лінія/ і динаміку ефективності рослинництва в середньому по сукупності /пунктирна лінія/. Пунктирними вертикальними лініями показано початок впровадження бригадного і орендного підряду. Майже у всіх господарствах, які розглядаються, динаміка показника ефективності епітпадає із середніми показниками по сукупності, що дозволяє зробити висновок про відсутність прямого зв'язку між впровад-

Показник
ефективності

Динаміка показника ефективності рослинництва в колгоспі
"Методівський і в середньому по сукунності

женням орендних відносин і підвищенням ефективності галузі.

У третьому розділі "Організація орендних відносин в рослинництві" на прикладі колгоспу "Рассвет" Барлінівського району обґрунтовуються методи визначення оптимальної чисельності орендних підрозділів, встановлення внутрішньогосподарських цін на продукції рослинництва, розглядаються основні напрями удосконалення внутрішньогосподарських відносин.

На основі аналізу найбільш розповсюджених форм органі-

зації праці в сільському господарстві України робиться висновок, що основною формою організації праці при орендному підряді повинна стати комплексна виробнича бригада, за якою закріплені сівозміна або набір культур. У такій бригаді завдяки більшій кількості робітників і техніки вище рівень виробничої самостійності, вище ефективність використання техніки, ширше можливості застосування групової роботи, краще умови технічного і культурно-побутового обслуговування. Але ці переваги проявляються тільки при оптимальній чисельності колективу.

На практиці існує три основних методи визначення оптимальних розмірів виробничих бригад: статистичний, коли з допомогою групувань визначають найбільш доцільний для конкретних умов розмір; монографічний, зв'язаний з поглибленим вивченням результатів діяльності різних за розмірами бригад в окремих господарствах; розрахунковий, коли послідовно визначають розмір ріллі, машинно-тракторного парку та робочої сили. Найбільш прийнятним є розрахунковий метод: він враховує реальні виробничі умови конкретного господарства, дозволяє об'єктивно визначити чисельність колективу.

Пропонується розрахунки з обґрунтування розміру і складу колективу механізаторів вести в робочих планах, складених на основі технологічних карт. В цих планах визначаються обсяги робіт, склад агрегатів та їх продуктивність за зміну, діленням обсягу робіт на денну продуктивність агрегату обчислюють кількість нормо-днів /плюс 10% на неgodу та планове технічне обслуговування/. Доденну потребу в агрегатах і механізаторах визначають діленням суми нормо-днів на кількість робочих днів за планом. Цю цифру проставляють в таблиці проти календарних днів, в які планується виконати той чи інший вид роботи. Ці розрахунки корегуються з урахуванням коефіцієнту змінності. Визначають загальну потребу в механізаторах на кожний календарний день. Потім складають графік роботи на даній сівозміні на весь польовий період і на кожний день. Користуючись графіком, розраховують кількість тракторів, комбайнів та сільськогосподарських машин, необхідних для виконання всього обсягу робіт, а також чисельний склад бригади. Враховують можливість залучення робітників зі сторони, а також визначають додаткові об'єкти для трудового використання робітників бригади. Далі на основі робочих планів

або технологічних карт складають графіки використання тракторів, показуючи в них виконання польових робіт кожним трактором на протязі календарного польового періоду. Ця робота досить копітка, вимагає великих витрат робочого часу, але дозволяє уточнити потребу в механізаторах на протязі польового періоду. На прикладі тракторно-польової бригади №3 колгоспу "Рассвет" Барвінківського району доведено, що даний варіант визначення оптимальної чисельності орендного колективу в рослинництві є найбільш досконалим.

Головними показниками роботи орендарів у рослинництві в умовах внутрішньогосподарського орендного підраду є валовий збір культур в натуральному і вартісному виразах із урахуванням якості та внутрішньогосподарські ціни на продукцію /собівартість одержаного урожаю/. При обґрунтуванні показників валового збору необхідно виходити з урожайності сільськогосподарських культур та відповідних площ, встановлених підприємством-орендодавцем.

Одним з найбільш складних для розрахунку показників є урожайність. Правильне обґрунтування її показників дуже важливе для забезпечення необхідного рівня матеріального стимулювання робітників орендних колективів. Наукою фундаментально розроблені і одержали загальне визнання методи динамічної статистичної та факторної екстраполяції. Динамічні статистичні моделі характеризують напрямок зміни урожайності в господарстві за значний проміжок часу - 8-12 років. Факторні моделі описують залежність урожайності від основних кількісно вимірюваних факторів, які її формують на протязі певного періоду.

При впровадженні орендного підраду в колгоспі "Рассвет" Барвінківського району дані методи були використані для планування урожайності. Було проведено вирівнювання динамічного ряду урожайності озимої пшениці по рівнянню прямої і по параболі другого порядку, а також використано факторну модель залежності урожайності від доз внесених добрив. При цьому було визначено лінійну і гіперболічну залежність. Табл.2 містить дані про нормативну урожайність культур на 1989 р. Іланова доза добрив на 1 га складала: по озимій пшениці - 135,9 кг д.р., по кукурудзі на зерно - 371,1, по соняшнику - 84,8, по цукровим бурякам - 368,0, по кукурудзі на силос - 169,5 кг д.р.

2. Урожайність сільськогосподарських культур на 1989 р., обчислена різними методами, ц/га

Культура	Середня за останні три роки	Вирівнювання динамічного ряду		Установлення залежності від доз добрив	
		по прямій	по параболі	по прямій	по гіперболі
Осіма пшениця	28,7	26,1	31,5	26,2	26,2
Кукурудза на зерно	22,9	23,1	38,1	12,6	10,8
Цукрові буряки	252,0	247,0	315,0	210,0	152,0
Соняшник	16,9	17,3	20,5	14,8	13,8
Кукурудза на силос	212,0	226,0	236,0	204,0	207,0

Аналізуючи дані табл.2, можна зробити висновок про неможливість застосування методів факторної екстраполяції для цілей планування в нашому випадку, бо урожайність, обчислена за цими методами, значно нижче середньої урожайності за останні три роки. Викликає сумнів і використання показників урожайності, яка обчислена вирівнюванням динамічного ряду по параболі. Так, урожайність озимої пшениці складала 31,5 ц/га тільки три рази за попередні 11 років, кукурудзи на зерно 38,1 ц/га - тільки один раз, цукрових буряків 315,0 ц/га - тільки два рази, соняшнику 20,5 ц/га - жодного, кукурудзи на силос 236,0 ц/га - двічі. Важко довести механізаторам необхідність визначення нормативної урожайності в такому розмірі. Тому при визначенні планової урожайності на 1989 р. ми використали середню урожайність культур за останні три роки і щорічний приріст урожайності, обчислений вирівнюванням динамічних рядів урожайності по прямій.

Після визначення нормативної урожайності складаються технологічні карти вирощування сільськогосподарських культур і виконання робіт незавершеного виробництва, на основі чого визначаються витрати на насіння, паливно-мастильні матеріали, добрива, амортизацію і поточний ремонт основних засобів, транспортні послуги, засоби захисту рослин, загальнобригадні витрати. Витрати незавершеного виробництва розподіляються між вирощуваними культурами, включаються в розрахункові ціни і окремо не оплачуються. Заробітна плата в рахунок цін включається по діючих в господарстві тарифних ставках, розцінках і нормативах.

а урахуванням доплат за продукцію, своєчасність та якісне проведення робіт, надбавок за класність і майстерність, високу кваліфікацію, суміщення професій і посад, розширення зон обслуговування, підвищеної оплати на збиранні урожає.

Після обчислення витрат за всіма статтями визначають розрахункові ціни на основі та побочну продукцію. Щоб перевірити їх об'єктивність, необхідно, на наш погляд, визначити для порівняння фактичну собівартість продукції за останні три-п'ять років, врахувати ті ж статті витрат, що і при розрахунковому методі. На бригаді № 3 колгоспу "Рассвет" ми визначили фактичну собівартість за останні три роки і порівняли її з розрахунковою /табл. 3/. Розрахункові ціни, визначені на основі технологічних карт, майже по всіх культурах були нижче розрахункових цін, визначених по фактичних витратах за останні три роки. І це природно, бо за нормативну урожайність ми брали фактичну за останні три роки, збільшену на середньорічний приріст, визначений при вирізюванні динамічного ряду урожайності по прамі. При збільшенні урожайності витрати в розрахунку на 1 ц продукції будуть нижче. І тільки по ячменю розрахункова ціна, визначена на базі фактичних витрат, виявилась нижче ціни, розрахованої по технологічних картах. Вияснюючи причину цього, ми порівняли по статтяно фактичні витрати і витрати, розраховані по технологічних картах, і з'ясували, що під ячмінь останні два роки не вносились добрива, а в технологічній карті вони заплановані. Після обговорення цього питання з агрономічною службою як розрахункова була залишена ціна, обчислена за технологічною картою.

До кінцевих розрахунків за продукцією проводилось авансування механізаторів. Розмір погодинного авансу був диференційований в залежності від складності виконуваних робіт, кваліфікації механізаторів, видів і марок закріплених за ними тракторів, комбайнів та сільськогосподарських машин. Облік витрат в механізованих загонах вівся за допомогою чексової форми взаєморозрахунків та контролю витрат.

Кінцевий розрахунок із загonom проводився в кінці року після завершення всіх видів польових робіт.

Описаний варіант організації внутрішньогосподарських орендних відносин нині неприйнятний через деякі причини і потре-

3. Розрахункові ціни на продукцію рослинництва по загону
№ 3 колгоспу "Рассвет" Барвінківського району

Види продукції	: Розрахункова ціна, крб., коп., : визначена	
	: на основі тех- : нологічних : карт	: на основі : фактичних : витрат
Зерно: озимої пшениці	7,65	8,39
ячменю	5,98	4,67
гороху	8,66	9,12
проса	4,71	5,91
кукурудзи	7,80	9,16
Цукрові буряки - корені	2,01	2,44
Соняшник	7,11	7,30
Баштанні продовольчі	2,97	3,29
Сіно: лугове	0,78	0,98
багаторічних трав	2,64	2,95
однорічних трав	2,91	3,15
Кукурудза на силос	0,74	0,89
Насіння багаторічних трав	197,85	212,14

бує кардинального удосконалення. Насамперед, це пов'язане з відсутністю скільки-небудь прийнятних методик визначення нормативної урожайності сільськогосподарських культур, із вивільненням цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, з інфляційними процесами, які охопили економіку України.

Запропонована модель внутрішньогосподарських відносин базується на розподілі колгоспу на декілька самостійних підрозділів, які спеціалізуються на виробництві певних видів продукції, або наданні послуг /виконанні робіт/. Щодо рослинництва, це підрозділи, засновані на базі рослинницьких бригад, токове та складське господарство, автопарк, мехмастерня. При основні орендних відносин за цими підрозділами закріплюються існуючі основні засоби. Вони ні в якому разі не передаються в колективну власність даному колективу, а віддаються в довгострокову оренду. Підрозділ сплачує орендну плату за користування цими засобами в централізований фонд, який використовується як ре-

зерв і як джерело соціально-культурного розвитку території колишнього колгоспу. Між підрозділами розподіляються грошові кошти, кредити і позики пропорційно вартості основних засобів, закріплених за ними. Такий порядок розподілу грошових коштів і боргів створює однакові стартові можливості для всіх підрозділів через однакову стартову норму рентабельності /якщо прийняти наявні грошові кошти за суму прибутку, одержану в минулому році/.

Створені орендні підрозділи по виробництву продукції рослинництва реалізують свою продукцію для тваринницьких підрозділів колишнього колгоспу за фактичною собівартістю /на корми/, іншу продукцію - за закупівельними чи договірними цінами. Як юридичні особи вони самостійно укладають договори із заготівельними організаціями, з підрозділами по виробництву продукції тваринництва і з обслуговуваними підприємствами. Вони сплачують орендну плату за землю, необхідні податки, відрахування у фонди і т.ін.

Для токового та складського господарства, мехмайстерні, автопарку ціна буде складатися на рівні фактичних витрат і вогановленого граничного рівня рентабельності. Оскільки дані підрозділи покликані обслуговувати основні галузі, контроль за їх діяльністю може здійснювати рада керівників рослинницьких і тваринницьких підрозділів. Всі підрозділи повинні мати свої рахунки в банку і здійснювати свою діяльність на принципах повного господарського розрахунку та самофінансування. Для забезпечення нормальної виробничої діяльності орендні підрозділи можуть створювати обслуговуючі кооперативи по веденню бухгалтерського обліку, матеріально-технічному забезпеченню, маркетингу та ін.

Запропонована модель орендних відносин дозволить, на наш погляд, стимулювати дух підприємливості в цих невеликих підрозділах, примусить їх керівників нести відповідальність за прибуток, збитки, слідкувати за нюансами бухгалтерського балансу, надходженням виручки та поточними витратами і, в остаточному підсумку, обумовить зростання виробництва сільськогосподарської продукції з найменшими витратами.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Застосування орендних відносин по праву можна назвати початком змін у відносинах власності.

Найбільше розповсюдження в сільському господарстві одержала внутрішньогосподарська оренда, заснована на принципах купівлі-продажу матеріальних ресурсів і продукції.

Впровадження автором у рослинництві колгоспу "Рассвет" та "Дружба" Барвінківського району Харківської області проєктів організації і оплати праці на принципах орендного підряду дозволило одержати річний економічний ефект у сумі 884 тис. крб.

Досвід роботи окремих трудових колективів та наукові розробки дозволили узагальнити різні методики визначення внутрішньогосподарських розрахункових цін та орендної плати за землю. Притаманні цим методикам певні вади не дозволяють робітникам стати справжніми господарями на землі.

Подальше удосконалення внутрішньогосподарських орендних відносин пов'язане не тільки з проблемою застосування розрахункових цін на продукцію та з механізмом орендних платежів. Це завдання охоплює широке коло питань: організаційних, економічних, розподільчих, матеріальної відповідальності та ін. Зокрема, одними з напрямків удосконалення орендних відносин є:

- надання орендним колективом повної самостійності у визначенні виробничої програми;
- охоплення орендними відносинами всього господарства, усіх його структурних підрозділів, побудова взаємовідносин між ними через систему взаємних договорів, взаємних поставчань, взаємобґрунтованих цін;
- перехід від централізованого встановлення держзамовлення до його добровільного формування з боку виробників;
- здійснення принципу повної матеріальної відповідальності;
- надання орендним колективом права формувати і розподіляти свої прибутки.

Для аналізу ефективності застосування будь-якої форми організації праці чи форми господарювання необхідно застосовувати показники економічної ефективності виробництва, насамперед ті, які відображають основні цілі і завдання цих нових форм.

Щодо внутрішньогосподарських орендних відносин, це співвідношення виробленої продукції, чистого прибутку та матеріальних затрат.

Аналізуючи ефективність застосування орендного підряду, необхідно обов'язково порівнювати показники ефективності в динаміці до впровадження і після впровадження. При цьому темпи росту по господарству повинні обов'язково порівнюватись з темпами росту по району.

Аналіз ефективності виробництва в господарствах, які застосовують орендний підряд, в порівнянні із середньорайонними показниками, дозволяє зробити висновок про те, що застосування орендних відносин на внутрішньогосподарському рівні не викликало значного підвищення ефективності виробництва; в окремих випадках воно пов'язане з негативними результатами.

Застосування для аналізу ефективності внутрішньогосподарського орендного підряду одного з методів математичної статистики—кореляційно—регресійного аналізу також не дає підстав для ствердження про високу ефективність даної форми організації та оплати праці.

Успішне застосування внутрішньогосподарської оренди пов'язане з визначенням оптимальної кількості орендних колективів. Найбільш досконалим є варіант, коли за технологічними картами та робочими планами проведення польових робіт розраховується на кожний день потреба в тракторах і механізаторах, аналізується ступінь рівномірності їх використання, визначається потреба в них у найбільш довгочасні періоди для того, щоб 75-80% робіт виконувати своїми силами.

Наукою фундаментально розроблені і одержали загальне визнання методи статистичної динамічної та факторної екстраполяції для планування урожайності сільськогосподарських культур. Але їх застосування для визначення нормативної урожайності та розрахункових цін на продукцію викликає заперечення.

Методики розрахунку нормативів матеріальних затрат на продукцію за технологічними картами достатньо розроблені, апробовані на практиці і цілком прийнятні для застосування на виробництві.

Відсутність прийнятних методик визначення нормативної урожайності, вивільнення цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, інфляційні процеси в економіці вимагають при

внутрішньогосподарській оренді застосування реально існуючих оптових, закупівельних, договірних цін.

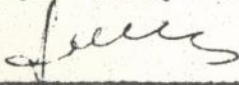
Внутрішньогосподарські підрозділи колгоспу повинні стати самостійними в економічному, фінансовому, юридичному та виробничому відношеннях. Для реорганізації колгоспів і створення однакових економічних умов для всіх суб'єктів господарювання на землі слід переглянути закупівельні ціни та ввести новий порядок обліку собівартості продукції в колгоспах і радгоспах.

Основні положення дисертації викладено в таких роботах:

1. Бухало А.Я. Эффективность арендного подряда в сельском хозяйстве: теория и практика // Арендные отношения в системе экономического механизма хозяйствования в агропромышленном комплексе: Сб. науч. тр. / Харьк. гос. аграр. ун-т. - Харьков, 1992. С. 57-59.
2. Бухало А.Я. Внутрахозяйственные арендные отношения: проблемы и решения // Там же. С. 75-79.
3. Бухало А. Пай и аренда. Как возродить хозяина на земле // Время. 1993. 11 мая.

Відповідальний за випуск - доктор економічних наук,

в.о. професора

Л.М.Анічін.

Підписано до друку 8 жовтня 1993 р. Формат 60x84 1/16.

Умовних друкованих аркушів 1,0. Обліково-видавничих аркушів 1,0.

Тираж 100. Замовлення 243.

Ділянка оперативного друку ХДАУ

AB 28.263

AB 28.263